

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาการใช้สื่อธรรมชาติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เถรวาท
ผู้วิจัย	: พระครูสุภาจารย์วิฐ (ทิพย์กระโทก)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระครูสังวรารักษ์, พธ.บ., พธ.ม., Ph.D. : ดร. ยุทธนา พูนเกิดมะเริง, พธ.บ., พธ.ม., Ph.D. : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพงษ์ คงสัตย์, พธ.บ., พธ.ม., ปร.ค.
วันสำเร็จการศึกษา	: ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาการใช้สื่อธรรมชาติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาการใช้สื่อธรรมชาติในการสอนของพระพุทธเจ้า และ (๓) เพื่อศึกษาการใช้สื่อธรรมชาติในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ผลการศึกษาพบว่า

สื่อธรรมชาติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ตามความหมายของสื่อธรรมชาติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงสิ่งที่ปรากฏในรูปของธรรมชาติ ได้แก่ พืช สัตว์ บุคคล และสิ่งแวดล้อม โดยความสำคัญของสื่อธรรมชาตินั้น ทำให้ทราบถึงหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในธรรมชาตินั้นๆ โดยลักษณะของสื่อธรรมชาติเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่น สัตว์ บุคคล และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น อากาศ เป็นต้น ประเภทของสื่อธรรมชาติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท มี ๔ ประเภท คือ พืช สัตว์ บุคคล และสิ่งแวดล้อม ลักษณะของสื่อธรรมชาติจะช่วยสอนให้มนุษย์รู้จักฝึกตนเอง และปรับสภาพร่างกาย และจิตใจให้เข้ากับธรรมชาติ

การใช้สื่อธรรมชาติในการสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ พระพุทธองค์ทรงมีการใช้สื่อ ๔ ประการ คือ (๑) การใช้พืชเป็นสื่อ เช่น การใช้ส่วนต่างๆ ของต้นไม้อื่น (๒) การใช้สัตว์เป็นสื่อของพระพุทธเจ้า ได้แก่ การใช้สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่าและสัตว์ในชาดก (๓) การใช้บุคคลเป็นสื่อของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงใช้มนุษย์เป็นสื่อ และ (๔) การใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อของพระพุทธเจ้า ได้แก่

การใช้ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นสื่อการสอน ภูเขา แม่น้ำ ผลจากการใช้สื่อธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ทำให้ทราบถึงสื่อธรรมชาติและหลักธรรมที่ปรากฏในธรรมชาติ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีในการใช้สื่อและทรงมีเทคนิคตามระดับปัญญาของผู้ฟัง ซึ่งเปรียบได้กับบัว ๔ เหล่า โดยวิธีการสอนสื่อของพระพุทธเจ้า คือการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา การใช้อุปการณการสอน การใช้ภาษา อธิบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การรู้จักจังหวะและโอกาส มีความยืดหยุ่น กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นได้และจุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญเพื่อให้รู้ตามเห็นจริงในสิ่งที่พระองค์ทรงสอน ลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ แบบสาธกัจฉา หรือสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา การสอนธรรมโดยใช้สื่อธรรมชาติที่พระพุทธองค์ทรงยกตัวอย่างทรงใช้สื่อ ได้แก่ พืช สัตว์ บุคคล และสิ่งแวดลอม

การใช้สื่อธรรมชาติในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ทรงมีพุทธวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนา กล่าวคือ ทรงมีจุดมุ่งหมายในการเผยแผ่ หลักการเผยแผ่ ลีลาในการสอน วิธีการสอน ตลอดจนเทคนิคการสอน ซึ่งได้อาศัยสื่อธรรมชาติเป็นตัวอย่างในการเผยแผ่พุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ (๑) การใช้พืชเป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนา (๒) การใช้สัตว์เป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนา (๓) การใช้บุคคลเป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนา (๔) การใช้สิ่งแวดลอมเป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนาและผลจากการใช้สื่อธรรมชาติในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติมากขึ้น รวมถึงเห็นคุณค่าของสภาพสิ่งแวดลอมที่จะช่วยกันดูแล ปกป้อง และนำมาเป็นสื่อการสอนเพื่อให้เข้าถึงธรรมชาติที่เต็มไปด้วยหลักธรรมและเกิดการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติและแวดลอม ทั้งยังช่วยส่งเสริมและเผยแผ่พุทธศาสนาไปทั่วโลก

Thesis Title : A Study of Natural Media Use for the Propagation
of Theravada Buddhism

Researcher : Phrakhru Supajaranivit (Tipkratok)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrachrusangvarapirak, B.A., M.A., Ph.D.

: Dr. Yathana phunkordmaroeng, B.A., M.A., Ph.D.

: Assist. Prof. Dr.Suraprong Kongsat, B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 6 February 2013

Abstract

This research aims to study three aspects: (1) to study the use of natural materials in Theravada Buddhism (2) to study the nature of the Buddha media (3) to study the use of natural materials in the propagation of the Buddha. The results showed that

Natural materials in Theravada Buddhism. Within the meaning of natural media in Theravada Buddhism is to appear in the media, including plants, animals, people and the natural environment. The nature of the media. Made famous doctrinal in nature that appear. By the look of natural media are tangible, such as animals, people, and things that are intangible, such as for example the type of natural media in Theravada Buddhism, there are 4 types of plants (trees, parts of trees) animal (pet, animal forest, and the beasts of the fable) personal (human) and the environment (soil, water, air, fire mountain).

The use of natural media in the teaching of the Buddha is Buddha has used the medium of instruction four factors: (1) the use of plants as a medium of instruction, such as using different parts of the tree, (2) the use of animals as a medium of Buddha. including the use of animals. Wildlife and animal fable (3) Using the person as a medium of the Buddha as a human being as a medium of instruction, and (4) the use of the environment as a medium of Buddha, including the use of soil, water, air, fire as the medium of instruction mountains, rivers, resulting

from The use of natural materials of the Buddha. Made aware of the nature and principles of media appearances in nature. Buddha and Buddhism Buddhist techniques to the intelligence of the audience. Which is comparable to the lotus four methods of propagation media by Buddhist teachings of the Buddha is to improve the illustration and storytelling. Comparison with an analogy. Using art to teach the language to select one. And the individual. Teachers need to know how to use the chance of stroke and stroke. Flexibility and opportunity to his advantage. Strategies to solve problems, only occurring at different times. The aim in the teaching of the Buddha mind is to teach the audience has been disproved in what it can bear. Teach the audience to actually see it. The reason for this is fairly reflect the audience enough to see yourself. And to teach the audience the benefit of the reasonable. Preach you a fantastic shape. You can also follow them. Affected by it. Buddha's teaching methods include lectures and discussions will take Sakahna is always a problem in meeting the problems he taught to consider the nature of the problem and how to respond to the suit. The question may be asked by the various teaching theology and media Buddha examples of teaching materials for a number of reasons for the teacher to use the natural environment as a medium for the propagation of Buddhism, including forests, animals, plants and water. instruction media

The use of natural materials in the Buddhism of the Buddha. The religion of Buddha Buddhist propaganda that is intended to teach the teaching style of teaching, teaching methods and teaching techniques. Which is the natural media as an example of the propagation of Buddhism SHED Yasna consists of four factors: (1) the use of plants as a medium for the propagation of Buddhism, such as the use of different parts of the tree, (2) the use of animals as a medium of Buddha were. The use of animals. Wildlife and animal fable (3) Using the person as a medium of the Buddha as a human being as a medium of instruction, and (4) the use of the environment as a medium of Buddha, including the use of soil, water, air, fire as a medium for the propagation of Buddhism mountains. the results of the use of natural materials in the Buddhism of the Buddha. The Buddhist Pasig understand the reality of the nature. Including the value of helping to protect the environment and materials to be used as a propagation medium with far-reaching nature throughout the world.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จด้วยดีด้วยความช่วยเหลือและเมตตาจิตจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายท่านต่อไปนี้ คือ ท่านคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ พระครูสังวรวิริย,ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ดร.ยุทธนา พูนเกิดมะเริง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ คงสัตย์ คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาชี้แนะและตรวจสอบ เพิ่มเติมแก้ไขข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ตลอดจนตรวจสอบอักษรคำผิดต่างๆ ที่ผู้วิจัย พิมพ์ตกในหลายแห่งเพราะความรีบเร่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์

กราบขอบพระคุณ พระมหาสุพัทธ์ วชิราวุธ ป.ธ.๕ ดร. พระครูเกษมศิวลาภรณ์ และเพื่อนนิสิตสหธรรมิกทุกท่านที่ช่วยชี้แนะ ตรวจสอบ เป็นกำลังใจให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

อนุโมทนาและขอบคุณเจ้าหน้าที่ของศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครราชสีมาทุกท่านที่ได้เอื้อเฟื้อตำรา วิทยานิพนธ์หนังสือ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ซึ่งได้อนุเคราะห์ด้วยดี

ขออนุโมทนาบุญกุศล นายแพทย์ทวีศักดิ์ จุลวัจนะ คุณศิริลักษณ์ ทองกระโทก ผู้สนับสนุนทุนการศึกษา และเป็นกำลังใจตั้งแต่ต้นจนสำเร็จการศึกษา

ขอมอบงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เพื่อเป็นวิทยาทาน และเป็นอนุสรณ์แด่บุพการี คือบิดาและมารดา ผู้ที่ให้กำเนิดแก่ผู้วิจัยได้เจริญเติบโตจนกระทั่งได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระดับพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

ขอน้อมจิตอุทิศผลงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ บูชาแด่พระรัตนตรัย ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้เอื้อนนาม เพื่อบูชาพระคุณท่านเหล่านั้นที่มีส่วนช่วยให้ข้าพเจ้าได้มีความรู้ในพระธรรมวินัยมาตั้งแต่บรรพชาอุปสมบทและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานในปัจจุบันนี้

พระครูสุภาจารย์วิจิตร (ทิพย์กระโทก)

...../...../.....

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐

บทที่ ๒ สื่อธรรมชาติในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑ ความหมายของสื่อธรรมชาติ	๑๑
๒.๒ ความสำคัญของสื่อธรรมชาติ	๑๓
๒.๓ ลักษณะของสื่อธรรมชาติ	๑๔
๒.๔ ประเภทของสื่อธรรมชาติ	๑๖
๒.๔.๑ สื่อธรรมชาติเกี่ยวกับพืช	๑๖
๒.๔.๒ สื่อธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์	๑๕
๒.๔.๓ สื่อธรรมชาติเกี่ยวกับบุคคล	๒๒
๒.๔.๔ สื่อธรรมชาติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม	๒๕

๒.๕ ตัวอย่างพุทธสาวกกับการใช้สื่อธรรมชาติ	๒๘
๒.๖ สรุป	๓๔

บทที่ ๓ การใช้สื่อธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ๓๖

๓.๑ จุดมุ่งหมายการใช้สื่อของพระพุทธเจ้า	๓๖
๓.๒ หลักการใช้สื่อของพระพุทธเจ้า	๓๘
๓.๓ สីลาในการสอนสื่อของพระพุทธเจ้า	๓๙
๓.๔ วิธีการสอนสื่อของพระพุทธเจ้า	๓๙
๓.๕ เทคนิคการสอนสื่อของพระพุทธเจ้า	๔๑
๓.๖ การใช้สื่อธรรมชาติของพระพุทธเจ้า	๔๓
๓.๖.๑ การใช้พืชเป็นสื่อ	๔๔
๓.๖.๒ การใช้สัตว์เป็นสื่อ	๔๖
๓.๖.๓ การใช้บุคคลเป็นสื่อ	๔๘
๓.๖.๔ การใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ	๔๙
๓.๗ สรุป	๕๕

บทที่ ๔ การใช้สื่อธรรมชาติในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ๖๑

๔.๑ พุทธวิธีการเผยแผ่ศาสนาของพระพุทธเจ้า	๖๑
๔.๒ การใช้พืชเป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	๖๓
๔.๒.๑ การใช้ส่วนต่างๆ ของต้นไม้เป็นสื่อ	๖๔
๔.๒.๒ การใช้ป่าไม้เป็นสื่อ	๖๖
๔.๓ การใช้สัตว์เป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	๗๕
๔.๓.๑ การใช้สัตว์เลี้ยงเป็นสื่อ	๗๕
๔.๓.๒ การใช้สัตว์ป่าเลี้ยงเป็นสื่อ	๗๖
๔.๓.๓ การใช้สัตว์ในซากเป็นสื่อ	๘๐
๔.๔ การใช้บุคคลเป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	๘๒
๔.๕ การใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	๘๖
๔.๕.๑ การใช้ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นสื่อ	๘๖
๔.๕.๒ การใช้ภูเขามีสื่อ	๘๗

๔.๕.๓ การใช้แม่น้ำเป็นสื่อ	๘๓
๔.๖ ผลจากการใช้สื่อธรรมชาติในการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า	๘๘
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๙๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๓
บรรณานุกรม	๙๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๓

คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

จุ.ธ. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)	
จุ.จู. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	จูฬนิทเทส	(ภาษาไทย)	
จุ.เถร. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)	
จุ.สุ. (ไทย)	=	จุททกนิกาย	สุตตันตนิบาต	(ภาษาไทย)	
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นันทวรรค	(ภาษาไทย)

ถ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ถ.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพยตนวรรค	(ภาษาไทย)
อ.ญ. ปญจก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต		(ภาษาไทย)
อ.ญ.นวก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต		(ภาษาไทย)

อรรถกถา

พ.ธ.อ.	(ไทย)	=	พุทธทศนิกาย	ธรรมบท	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.ญ.ปญจก.อ.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.ญ.ปญจก.อ.	(บาลี)	=	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	อรรถกถา	(ภาษาบาลี)

ปกรณ์วิเสส

มิลินท.	(ไทย)	=	มิลินทปยุตตปกรณ์			(ภาษาไทย)
วิสุทธิ.	(ไทย)	=	วิสุทธิมรรคปกรณ์			(ภาษาไทย)

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม. (บาลี) ๑/๑/๑ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑ หน้า ๑ การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ถ.ข. (ไทย) ๑/๑/๑ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย จันทรวรรค เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑ หน้า ๑

ส่วนการอ้างอิงอรรถกถา ภาษาบาลีจะแจ้งชื่อคัมภีร์/เล่ม/หน้า ตามลำดับ เช่น วิสุทธิ ๑/๑๓๒ หมายถึง คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค เล่มที่ ๑ หน้า ๑๓๒ ถ้าเป็นภาษาไทย จะระบุคำว่า “แปล” ในวงเล็บวงไว้ท้ายชื่อคัมภีร์ เช่น วิสุทธิ (แปล) ๒/๑๓๒ หมายถึง คัมภีร์ปกรณ์วิเสส เล่มที่ ๒ หน้า ๑๓๒